



**Yettel d.o.o. Beograd**  
Omladinskih brigada 90  
11073 Beograd

Matični broj: 20147229  
PIB: 104318304  
Yettel.rs

Regulatorna agencija za elektronske  
komunikacije i poštanske usluge - RATEL

Palmotićeva 2  
11103 Beograd

datum: 7.4.2022.  
broj: 129/97/22

**Predmet: Dostavljanje komentara operatora Yettel d.o.o. na Nacrt izveštaja o analizi veleprodajnog tržišta središnjeg pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište u okviru javnih konsultacija**

Poštovani,

Povodom javnih konsultacija koje je Regulatorna agencija za elektronske komunikacije i poštanske usluge (u daljem tekstu: Agencija) objavila 8. marta 2022. godine o Nacrtu izveštaja o analizi veleprodajnog tržišta središnjeg pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište, dostavljamo mišljenje i komentare na objavljeni dokument u nastavku teksta.

Prilikom analize Nacrta izveštaja o analizi veleprodajnog tržišta središnjeg pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište iz februara 2022. godine (dalje „**Analiza iz 2022**“), uočene su sledeće razlike u odnosu na Analizu veleprodajnog tržišta središnjeg pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište iz marta 2019. godine (dalje „**Analiza iz 2019**“):

1. Prilikom sačinjavanja Analize iz 2019 analizirano je samo da li na tržištu Republike Srbije postoje operatori koji ispunjavaju uslove za operatore sa zajedničkom ZTS (član 61 stav 3 ZEK-a, dok je u Analizi iz 2022 analizirano samo da li na tržištu Republike Srbije postoje operatori koji ispunjavaju uslove za operatore sa pojedinačnom ZTS (član 61 stav 2 ZEK-a).
2. Prilikom sačinjavanja Analize iz 2022, nije dato jasno obrazloženje za promenu stava Agencije, kao ni obrazloženje zbog čega nije izvršena analiza da li Telekom Srbije a.d. Beograd (dalje „**Telekom**“) i Serbia Broadband d.o.o. Beograd (dalje „**SBB**“) i dalje imaju zajedničku ZTS na tržištu Republike Srbije. Obrazloženje je navedeno samo u jednom pasusu na stranici 13 Analize iz 2022 iz kojeg se može zaključiti da je ovakav stav zauzet zbog činjenice da su Smernice Komisije o analizi tržišta iz 2018. godine usmerene na koncept zajedničke ZTS (tj. njegovo drugačije regulisanje) u odnosu na Smernice Komisije o analizi tržišta iz 2002. godine na koje se poziva Analiza iz 2019.
3. Razlozi, odnosno tumačenje Smernica iz 2018. godine zbog kojih SBB i Telekom nisu proglašeni za operatore sa zajedničkom ZTS nisu obrazloženi u Analizi iz 2022, već se samo posredno može zaključiti da je to jer se na SBB i Telekom ne može primeniti koncept operatora sa zajedničkom ZTS.
4. Imajući u vidu sve prethodno navedeno u nastavku dostavljamo izjašnjenje u pogledu Analize iz 2022.

#### **I Smernice za analizu tržišta i ocenu značajne tržišne snage na osnovu regulatornog okvira EU-a za elektronske komunikacione mreže i usluge**

U Analizi iz 2022 nije pojašnjeno na koji način je promenjen „koncept zajedničke ZTS“, ali se tumačenjem Smernica Komisije o analizi tržišta iz 2018. godine može zaključiti da se koncept zajedničke ZTS može primeniti na SBB i Telekom na tržištu Republike Srbije, iz razloga kako dalje sledi.

- 1) U skladu sa tačkom 66 Smernica Komisije iz 2018. godine „Zajednički vladajući položaj postoji kada, s obzirom na stvarna obeležja merodavnog tržišta, svaki član predmetnog vladajućeg oligopola, kako postaje svestan zajedničkih interesa, smatra mogućim, ekonomski racionalnim te stoga i poželjnim da donese, na dugoročnoj osnovi, zajedničku politiku o svojem ponašanju na tržištu u cilju prodaje po cenama koje su veće od konkurentskih, a da ne mora sklapati sporazume te da nema stvarnih ili potencijalnih konkurenata, kupaca ili potrošača koji mogu učinkovito reagirati“. Na strani 58 Analize iz 2022 upravo se navodi da SBB nije imao zahteve za omogućavanje pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu od operatora korisnika. Nije analizirano koji su razlozi za ovakvo postupanje operatora korisnika, odnosno da li je razlog za to prodaja usluge po cenama koje nisu dovoljno konkurentne za operatore korisnike? Sa druge strane, Telekom ima samo 11% učešća na relevantnom tržištu po osnovu priključaka operatora korisnika.
- 2) Kriterijumi iz predmeta *Airtours* definisani u tački 67 Smernica glase: (i) svaki od operatora može imati informacije o ponašanju drugog jer se radi o transparentnom tržištu, (ii) situacija na tržištu elektronskih komunikacija se nije promenila u posmatranom periodu od 2018 - 2020 u odnosu na period iz Analize 2019 (2015 - 2017) i (iii) reakcija sadašnjih i budućih konkurenata kao i pretplatnika će izostati imajući u vidu visoke prepreke za ulazak na tržište i nedostatak pregovaračke moći kupaca (kako je to opisano pod 6 i 7 u odeljku broj II). Dodatno, *Airtours* test objašnjen je i u Smernicama za ocenu horizontalnih koncentracija gde se u tački 45 navodi da je „lakše koordinirati se oko cene kada su uslovi potražnje i ponude relativno stabilni nego kada se stalno menjaju“.
- 3) U skladu sa navodom iz tačke 69 Smernica dva ili više operatora mogu imati zajedničku ZTS kada je struktura tržišta povoljna za ovakvo delovanje. Imajući u vidu da u posmatranom periodu zajedničko tržišno učešće Telekoma i SBB-a raste (sa 76% iz 2019. godine, na 85,23% u 2022. godini sa Mojom Supernovom), a učešće ostalih operatora opada jasno je da je struktura tržišta povoljna za zajedničku ZTS.
- 4) U skladu sa tačkom 71 Smernica u budućoj analizi tržišta treba uzeti u obzir sve dostupne relevantne podatke o obeležjima predmetnih tržišta, uključujući strukturalna obeležja i prethodno ponašanje učesnika na tržištu. To znači da je prilikom Analize iz 2022 potrebno uzeti u obzir da je u prethodnom periodu koji je bio analiziran postojala zajednička ZTS Telekoma i SBB-a.
- 5) U skladu sa tačkom 72 Smernica koordinirano delovanje je lakše postići ako je manje učesnika na tržištu. Ukupan procenat učešća na tržištu koje imaju ostali operatori nije povećan nego smanjen sa 24% na 14,77%.
- 6) U skladu sa tačkom 78 Smernica navodi se da obeležje strukture tržišta koje je povoljno za postojanje zajedničke ZTS mogu biti i tržišna koncentracija i homogenost proizvoda. U konkretnom slučaju postoji tržišna koncentracija, a u pogledu homogenosti usluga Telekoma i SBB-a iste predstavljaju supstitute i samim tim nisu superiorne jedna u odnosu na drugu.

## II Odredbe Zakona o elektronskim komunikacijama (dalje „ZEK“)

U periodu od 2019 do 2022 godine nije došlo do izmene nijedne odredbe ZEK-a kojima se reguliše koncept zajedničke ZTS u skladu sa kojima je u Analizi iz 2019 godine Agencija utvrdila postojanje zajedničke ZTS Telekoma i SBB-a na odnosnom tržištu.

Pored Smernica za procenu koncepta zajedničke ZTS, potrebno je obrazložiti koje su to promene na domaćem tržištu zbog kojih nema mesta primeni člana 61 stav 3 ZEK-a u kojem se navode razlozi od kojih zavisi procena postojanja zajedničke ZTS.

U konkretnom slučaju i u posmatranom periodu 2018 - 2020 postoje indicije da Telekom i SBB i dalje imaju zajedničku ZTS, i to:

### 1) Mala elastičnost potražnje

U konkretnom slučaju u odnosu na Analizu iz 2019 nije došlo do promene u pogledu elastičnosti potražnje jer ne postoji supstitut usluzi pristupa internetu. Ne postoji ni razlika u odnosu na postojanje cenovne elastičnosti.

U odnosu na Analizu iz 2019 učešće SBB-a i Telekoma nije umanjeno, jer su u posmatranom periodu 2018 - 2020 na veleprodajnom tržištu središnjeg pristupa SBB i Telekom imali zajedno 79%, dok je u pogledu SBB-a značajno istaći da je procentualno broj pretplatnika značajno porastao u pogledu HFC tehnologije sa 41% na 46%, dok je broj pretplatnika xDSL tehnologije opao za 13%. Dakle tehnologija koju poseduje SBB postaje sve zastupljenija.

### 2) Homogenost proizvoda

U odnosu na Analizu iz 2019 godine nije došlo do bilo kojih promena u pogledu homogenosti proizvoda na veleprodajnom i maloprodajnom tržištu središnjeg pristupa. Dakle, ukoliko bi se cene kod nekog od operatora promenile krajnji korisnici bi se lako odlučili na promenu operatora, jer usluge SBB-a i Telekoma predstavljaju supstitute i samim tim nisu superiorne jedna u odnosu na drugu.

### 3) Sličnost tržišnih udela

Operatori Telekom i SBB su u 2017. godini imali stabilno zajedničko tržišno učešće od 87% na veleprodajnom tržištu, dok je vidljiv trend približavanja njihovih pojedinačnih tržišnih učešća u 2020. godini i to tako što je udeo Telekoma smanjen sa 54% na 46% dok je udeo SBB-a ostao nepromenjen i stabilan (33%).

### 4) Nedostatak tehničkih inovacija, odnosno razvijenih tehnologija

Za tehnološke karakteristike pristupnih mreža SBB-a i Telekoma u Analizi iz 2019. godine navedeno je da su iste uporedive, pa je potrebno u Analizi iz 2022. godine navesti razloge zbog kojih se pristupne mreže SBB-a i Telekoma više ne smatraju uporedivima.

### 5) Nepostojanje viška kapaciteta

U Analizi iz 2019. godine za mrežu Telekom Srbija a.d., konstatovano je da ista nije u mogućnosti da ponudi velike brzine pristupa u meri u kojoj to može mreža SBB-a, u okviru svojih tehničkih mogućnosti. Sa druge strane, niska tržišna učešća ostalih operatora koji su prisutni na veleprodajnom tržištu središnjeg pristupa ukazuju na to da su njihovi kapaciteti značajno slabiji u poređenju sa Telekomom i SBB-om, kao i da se ne očekuje da će se u periodu do naredne analize promeniti u meri u kojoj će uticati značajno na karakteristike posmatranog tržišta.

U tom smislu, ukoliko bi došlo do povećanja cene kod najvećih operatora neiskorišćeni kapaciteti u vlasništvu drugih operatora, koji se mogu aktivirati za pružanje usluge *bitstream* pristupa nisu značajni zbog dominantne geografske rasprostranjenosti mreža Telekoma i SBB-a.

## 6) Visoke prepreke za ulazak na tržište

U pogledu geografske rasprostranjenosti mreže Telekom i SBB-a ista je u odnosu na Analizu iz 2019. godine, mogla biti samo povećana. Naime, usled visokih troškova izgradnje infrastrukture, nije realno očekivati da se pojavi operator koji bi izgradio kompletnu mrežu na fiksnoj lokaciji i koji bi bio u poziciji da ponudi usluge *bitstream* pristupa na način na koji su to u mogućnosti da ponude Telekom i SBB.

Pored izgradnje sopstvene mreže operatori imaju mogućnost i da dođu do pretplatnika korišćenjem *bitstream* usluge. Međutim, i u ovom segmentu nije data analiza razloga zbog kojih SBB nije imao nijedan zahtev za korišćenje *bitstream* usluge - odnosno da li su uslovi iz Standardne ponude dodatno ograničili mogućnost za ulazak drugih operatora na odnosno tržište.

## 7) Nepostojanje potencijalne konkurencije

U Analizi iz 2019. godine, navedeno je da na posmatranom veleprodajnom tržištu ne postoji potencijalna konkurencija u meri u kojoj bi vršila značajniji pritisak na dominantne operatore. U posmatranom periodu nije se pojavio nijedan operator sa izgrađenom infrastrukturom koji bi ponudio uslugu *bitstream* pristupa na geografski rasprostranjenom tržištu.

### III Značaj SBB-a na veleprodajnom tržištu središnjeg pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište

Pored navedenih razloga iz kojih jasno proističe da kako u smislu Smernica iz 2018. godine i evropske prakse, tako i u smislu domaćeg ZEK-a i postojećeg stanja na tržištu postoje razlozi za utvrđivanje postojanja zajedničke ZTS na strani Telekom i SBB-a, u nastavku dostavljamo i dodatne razloge za proglašenje SBB-a za operatora sa ZTS.

#### 1) Povećanje broja pretplatnika koji koriste HFC tehnologiju

U posmatranom periodu Analize od 2018 - 2020 najveći broj pretplatnika koristio je pristup internetu putem mreže operatora KDS, koji je sa 46% postao dominantan način pristupa fiksnom širokopoljnom internetu. SBB je operator koji ima geografski najrasprostranjeniju mrežu koaksijalno-optičkih kablova, te činjenica da pretplatnici xDSL mrežu menjaju za mrežu operatora KDS utiče na postojanje ZTS statusa SBB-a.

#### 2) Tehnološka dominantnost tehnologije koju koristi SBB u odnosu na tehnologiju koju koristi Telekom

Na strani 62 Analize iz 2022. godine navedeno je da mreža bakarnih parica gubi svoju tehnološku superiornost u kontekstu brzine pristupa, jer nije u mogućnosti da ponudi velike brzine pristupa u meri u kojoj to može da ponudi HFC mreža operatora KDS.

U tom kontekstu je propušteno da se obrazloži zbog čega je samo operator koji raspolaže zastarelom tehnologijom obavezan da ponudi uslugu *bitstream* pristupa korisnicima, ali ne i operator koji raspolaže mrežom koja nudi drastično veće brzine pristupa.

#### 3) Prepreke za ulazak na tržište koje je generisala Standardna ponuda SBB-a

Potrebno je analizirati da li je Standardna ponuda SBB-a generisala dodatne prepreke operatorima korisnicima, zbog kojih nisu podneli zahtev za korišćenje *bitstream* pristupa, kao i da li je korišćenje *bitstream* pristupa komercijalno isplativo/izvodljivo imajući u vidu cenu za veleprodajnu uslugu

*bitstream* pristupa kao i činjenicu da je korisnik koji uslugu kupuje od operatora korisnika u obavezi da zadrži pretplatnički ugovor za osnovni paket distribucije medijskih sadržaja sa SBB-om.

#### IV Zaključak

Na osnovu svega prethodno navedenog mogu se izvesti sledeći zaključci o veleprodajnom tržištu središnjeg pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište Republike Srbije:

- U skladu sa evropskom praksom i ZEK-om, kriterijumi za utvrđivanje postojanja zajedničke ZTS ispunjeni su i na predmetnom tržištu Republike Srbije,
- Broj pretplatnika koji koriste uslugu pristupa internetu putem xDSL tehnologije je smanjen, dok je broj pretplatnika koji koriste uslugu pristupa internetu putem HFC tehnologije uvećan,
- Usluga pristupa internetu putem HFC tehnologije omogućava veću brzinu pristupa u odnosu na xDSL tehnologiju,
- Nijedan operator nije podneo zahtev za korišćenje usluge *bitstream* pristupa SBBu, uprkos činjenici da je pristup internetu pomoću HFC tehnologije brži i savremeniji,
- U Analizi iz 2019. godine iznet je zaključak da bi, u odsustvu prethodne regulacije i bez **nametanja regulatorne obaveze omogućavanja pristupa drugim operatorima, SBB pružao uslugu *bitstream* pristupa isključivo za sopstvene potrebe i da je ne bi samoinicijativno ponudio alternativnim operatorima.**
- Budući da nijedan alternativni operator nije koristio *bitstream* uslugu SBB-a može se izvesti zaključak da je Standardna ponuda SBB-a komercijalno neisplativa,
- SBB treba da ostane operator sa ZTS na posmatranom tržištu *bitstream* pristupa.

Zahvaljujemo se na ukazanoj prilici da iznesemo svoje stavove i ostajemo na raspolaganju za sve dodatne informacije.

Srdačno,

**Yettel d.o.o.**



Daniel Šušnjar

Direktor za odnose sa javnim institucijama,  
regulatorne poslove i zaštitu privatnosti